



«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ

ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ

ՈՒՍՈՒՑԻԶՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ

ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ	«ՍԱՍՆԱ ԾՌԵՐ» ԷՊՈՍԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸՆ ՄԻՋԻՆ	ԴՊՐՈՑՈՒՄ
ԱՌԱՐԿԱ	ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	
ՀԵՂԻՆԱԿ	ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՀԱԿՈՒԹՅԱՆ ՏԻԳՐԱՆԻ	
ՄԱՐԶ	ԱՐԱԳԱԾՈՏՆ	
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ	ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ	ԿԱՐԲԻԻ ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԴՊՐՈՑ		

Բովանդակություն

Ներածություն	3
«ՍԱՍՆԱ ԾՌԵՐ» ԷՊՈՍԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄՆԵՐԸ	5
«Սասունցի Դավիթ» էպոսը՝ սրպես հայի ազգային ինքնության արտացոլման աղբյուր	6
«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԻԹ» ԷՊՈՍԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՄԱՆ ԸՆԴԳՐԿՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 1-9-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐՈՒՄ	11
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	14
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	15
ՀԱՎԵԼՎԱԾ	17

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Անհեղինակ, ժողովրդական ստեղծագործություններում՝ առասպելներում, էպոսում, հեփիաթներում և ավանդազրույցներում, ինֆնաբուխ ձևով դրսևորվում են տվյալ ազգի ինֆնության, աշխարհատեսության, հոգեկերտվածքի և վարքագծի գծերը, երկարատև հարմարումների հետևանքով ձևավորված արժեքային մոտեցումներն ու դիրքորոշումները: Քանի որ առասպելները, էպիկական պատումները, լեգենդներն ու ավանդազրույցները գալիս են դարերի խորքերից ու իրենց վրա կրում են այդ դարերի կենսակերպի ու մտածելակերպի հետքերը, դրանք լավագույնս արտացոլում են Աստծո, բնության, հասարակության, մարդու, կյանքի, ազգի, հայրենիքի, պետության և այլ արժեքների ու երևույթների վերաբերյալ տվյալ ժողովրդի պատկերացումները: Այլ խոսքով՝ էպիկական կերպարների, հատկապես հերոս-դյուցազունների սխրագործությունների, վարք ու բարքի վերլուծությունն անսպառ նյութ կարող է տալ ոչ միայն նրանց, այլև տվյալ ազգի մտածելակերպն ու գործելակերպը, բարոյահոգեբանական յուրահատկությունները որոշ իմաստով հասկանալու ու գնահատելու համար:

Հետազոտական աշխատանքի թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է ազգային դաստիարակության նոր, բազմազան ուղիների ու միջոցների մշակման անհրաժեշտությամբ, որը պետք է իրականացվի հայկական ժողովրդական էպոսի՝ «Սասունցի Դավիթ» ուսումնասիրման գործընթացում հայ երեխայի ազգային ինֆնության ընկալման ու ձևավորման միջոցով:

Հետազոտության նպատակն է «Սասունցի Դավիթ» էպոսի ուսումնասիրմանը զուգահեռ մշակել և փորձարկել բնագրային մի շարք տարրերի /ազգագրական, քրիստոնեական և լեզվական/ ուսուցման այնպիսի մեթոդներ ու միջոցներ, որոնք կնպաստեն դպրոցականների ազգային ինֆնության ընկալմանն ու ձևավորմանը:

Նշված նպատակին հասնելու համար առանձնացվել են հետևյալ խնդիրները՝

ուսումնասիրել «Սասունցի Դավիթ» էպոսի ընդգրկվածությունը գրականության դասագրքերում.

ուսումնասիրել «Սասունցի Դավիթ» էպոսում արտացոլված ազգագրական և քրիստոնեական տարրերի ուսումնասիրման հնարավորությունները գրականության դասագործընթացում.

ուսումնասիրել էպոսի լեզվական առանձնահատկությունները որպես ազգային ինֆնության ընկալման միջոց:

Աշխատանքի հետազոտական մասն իրականացվել է խնդրի շուրջ եղած գիտամեթոդական գրականության և դասագրքերի ուսումնասիրման ու վերլուծության, ինչպես նաև հարցախույզի մեթոդներով:

Հետազոտական աշխատանքի նորույթը «Սասունցի Դավիթ» էպոսի ուսումնասիրման գործընթացին զուգահեռ դպրոցականների ազգային հոգեկերտվածքի ձևավորմանն ու դաստիարակությանը նպաստող փոխներգործուն մեթոդների կիրառումն է:

Հետազոտական աշխատանքն ունի տեսական նշանակություն, ֆնության են առնված և վերլուծաբար ներկայացված են «Սասունցի Դավիթ» էպոսը արտացոլված ազգագրական, քրիստոնեական և լեզվական

տարրերի ուսումնասիրման մեթոդական առանձնահատկությունները, հիմնավորված է բարձր դասարաններում դրանց ուսուցման կարևորությունը հայ երեխայի ազգային ինֆուռքյան ընկալման ու ձևավորման գործընթացում:

«ՍԱՍՆԱ ԾՌԵՒ» ԷՊՈՍԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

«Սասնա ծռերը» հայ ազգային էպոսն է, ստեղծվել է միջնադարում՝ արաբական արշավանքների ժամանակ: «Սասնա ծռերը» հայտնաբերել և ամբողջությամբ գրառել է Գարեգին Սրվանձոյանը, 1873-ին: Էպոսի գաղափարը հայ ժողովրդի հերոսական պայքարն է թշնամիների դեմ: «Սասնա ծռերը» բաղկացած է 4 հյուղից, որոնցից յուրաքանչյուրը կոչվում է հերոսների անունով՝ «Սանասար և Բաղդասար», «Մեծ Մհեր», «Սասունցի Դավիթ» և «Փոքր Մհեր»: «Սասնա ծռերի» ամենաբնորոշ գիծը հայ պյուցագուրների անպարտելիությունն է: Իր սիրելի հերոսներին ժողովուրդն անվանել է «ծռեր», այսինքն՝ խենթ ֆաջեր: Նրանք աչքի են ընկնում գեղեցկությամբ, պյուցագրական ուժով ու գորությամբ, որը ստանում են մայր բնությունից, հայրենի հողից ու ջրից: Սասնա հերոսները որքան էլ ատում են բռնությունն ու ստրկությունը, կոչվում թշնամիների դեմ, բայց ամենևին դաժան ու

անհոգի չեն:Նրանք կոչում են միայն իրենց հայրենի հողը պաշտպանելու համար,երբեք իրենք չեն հարձակվում ուրիշի վրա:Հայոսը իր մեջ կրում է խաղաղության,ընտանիքի,մեծին հարգելու գաղափարը,որի համար 1964թ. Հայոսը վիպերգերի միջազգային մրցույթում ֆանաչվել է լավագույնը: Հայոսի ամբողջական, մշակված տարբերակը 1939թ. թարգմանվել է ռուսերեն, թարգմանվել է նաև ֆրանսերեն, չիներեն, անգլերեն, գերմաներեն, վրացերեն, ադրբեջաներեն և այլ լեզուներով:

«Սասնա ծռերը» հայտնաբերել և ամբողջությամբ գրառել է Գարեգին Սրվանձոյանը 1873-ին, Մժն Առնիստ գյուղում, երեսփոխան Կրպոյից և հրատարակել Կոստանդնուպոլսում «Գրոց ու բրոց և Սասունցի Դավիթ կամ Մհերի դուռ» : Երկրորդ տարբերակը 1886-ին էջմիածնում գրի է առել Մանուկ Աբեղյանը՝ Նախ քան Մովսեսը և հրատարակել Շուշիում «Դավիթ և Մհեր» :Նորանոր տարբերակներ են գրառել Գ.Հովսեփյանը, Խ.Դադյանը, Ս.Հայկունին, Ա.Աբեղյանը, Ե. Լալայանը, Կ.Մելիք-Օհանջանյանը, Ա.Ղանալանյանը և ուրիշներ: 1938-1939 թթ. «Սասնա ծռերի» 1000-ամյա հոբելյանի առթիվ մինչ այդ գրառված 60-ից ավելի պատումների հիման վրա, Մ.Աբեղյանի, Գ.Աբովի, Ա.Ղանալանյանի խմբագրությամբ հյուսվել-կազմվել է մեկ միասնական համահավաք բնագիր «Սասունցի Դավիթ»: Վեպի մեկ այլ համահավաք բնագիր է կազմել Տ.Զիրթունին Փարիզում «Սասունական»:

«Սասնա ծռեր» դրուցագրերգությունը ոգևորել է մեր շատ գրողների, ովքեր այդ նյութով գրել են ինֆնուրույն պոեմներ: Դրանցից են Հովհաննես Թումանյանի «Սասունցի Դավիթը» (1902), Ավետիք Իսահակյանի «Սասնա Մհեր»-ը (1917-1937), Եղիշե Զարենցի «Սասունցի Դավիթը» (1933): «Սասունցի Դավիթ» նյութը թատերգության են վերածել Հակոբ Օճակյանը (ֆնարախաղ)՝ կրելով Թումանյանի ակնհայտ ազդեցությունը, Վահան Թորոպենցը, Վաղարշ Վաղարշյանը: Այն արձակ վերապատմել է Նաիրի Զարյանը: «Սասնա ծռերը» ժամանակին ցանկանում էր մշակել Դանիել Վարուժանը: Փոքր Մհերի կերպարը ոգևորել է Հրանտ Մաթևոսյանին: Դրուցագրերգության նյութով ստեղծված բալոր գործերի մեջ լավագույնը Հ. Թումանյանի պոեմն է:

«Սասունցի Դավիթ»՝ որպես հայի ազգային ինֆնուրյան արտացոլման աղբյուր

Ժողովրդական վեպը, դրուցագրավեպը կամ էպոսը մարմնավորում է ավյալ ժողովրդի առանձնահատուկ, նրան բնորոշ հատկությունները: Ժողովրդի ապրումները, նրա ձգտումներն արտահայտող նման ստեղծագործությունները մշակվում են երկար ժամանակ, դարերի ընթացքում, բայց վերջնական ձևավորում են ստանում ժողովրդի ինֆուրյան, ինֆնագիտակցության բարձրացման որոշակի աստիճանում:

Դրուցագրավեպը սկզբնավորվել է Սասունում, բայց աստիճանաբար տարածվել է ամբողջ ժողովրդի մեջ և դարձել համազգային: Այն իր մեջ ներառել է անցյալի առասպելական պատումները՝ սկսած Հայկի և Բելի

պայքարից, այսինքն՝ հայ ժողովրդի առաջացման, բռնակալ իշխանությունների դեմ պայքարի ժամանակաշրջանից: Թունանյանը էպոսը դիտում է որպես հնագույն ժամանակներից՝ Հայկ Նահապետից սկսած, ժողովրդի մտածումների, ձգտումների, երազանքների արտահայտություն: Երկար դարեր բանահյուսությունն է եղել ժողովրդական մտքի միակ ասպարեզը: Հազարամյակների ընթացքում ժողովուրդն է սերնդից սերունդ մեծել Դավթի կերպարը, նրա մեջ դրել իր լավագույն զգացումները, ձգտումները, իդեալն ու նպատակները: Հետևաբար, եզրակացնում է Մեծ Լոռեցին՝ միևնույն ժողովուրդը երկու էպոս ունենալ չի կարող:

Դավթի կերպարում մարմնավորվել են իրեն ծնող ժողովրդի ազգային հատկանիշները: «Սասունցի Դավիթ»-ը հայ ժողովրդի ողջ պատմության ընդհանրացումն է: Հայ ժողովուրդը անկախ ու ազատ ապրելու անպարտելի ուժը, մարդկային իր խոհերն ու ձգտումները մարմնավորել է ժողովրդական էպոսում, մասնավորապես Դավթի կերպարի մեջ: Հարկ է նշել, որ բոլոր ժողովուրդների էպոսներն իրար հետ ունեն շատ ընդհանուր գծեր: Նրանցում տվյալ ժողովրդի շահերն արտահայտող հերոսները չար ուժերի դեմ պայքարում մշտապես հաղթանակ են տանում: Հերոսները ծնունդ են առնում բնության երևույթներից՝ աղբյուրի ջրից, խնձորից, արևի լույսից և այլն: Դյուցազուն մանուկներն աճում են ոչ թե տարիների կամ ամիսների, այլ ժամերի ընթացքում: Նրանք անասելի մեծ ուժի տեր են և սխրանքներ են կատարում շատ երիտասարդ տարիքում, պատանեկության շրջանում: Մեծ ուշադրություն է դարձվում դյուցազունների զենքին ու նժույզին: Նժույզը հանդես է գալիս որպես իր տիրոջ կախարդական օգնականը: Անհրաժեշտության պարագայում քնից արթնացնում է տիրոջը, զգուշացնում վերահաս վտանգի մասին: Էպոսները ավարտվում են արդարության, բարության հաղթանակով :

Ընդհանուր այդ երևույթները հատուկ են նաև հայկական էպոսին: Սանասարը և Բաղդասարը ծնվում են աղբյուրի գուլալ ջրից: Դավիթն ուժ ու կորով է ստանում այդ նույն աղբյուրի ջրից: Հայկական էպոսում առաջին հերթին արժևորվում է բարիքներ ստեղծող արդար աշխատանքը: Աշխատանքը՝ որպես կյանքի կենսունակության աղբյուր, առկա է դյուցազնավեպի բոլոր նյութերում՝ Սանասարի և Բաղդասարի կողմից Սասնա բերդի կառուցումը, Դավթի կողմից հոր կառուցած Մարութա վանքի վերականգնումը, Փոքր Մեծերի կամրջաշինությունը: Դավթին տեսնում ենք գուրանի ու գուրանավորների հետ: Հյուրասիրվելով գուրանավորների մոտ՝ Դավիթը սպասում է նրանց մեկ շաբաթվա սննդի պաշարը, որի պատճառով ստեղծվում է դժվարին կացություն: Դավիթը նրանց ազատում է հոգսից՝ վեց օրվա վարը մի ֆանի ժամում կատարելով¹:

Մարդու գոյության կարևոր նախապայմաններից մեկը հացն է, որը ստացվում է երկրագործի ծանր աշխատանքի շնորհիվ: Աշխատանքը և գուրանը ներկայանում են իբրև գոյության հիմք, իբրև առատության աղբյուր, այն ընդհանուր հարգանքի ու մեծարման է արժանանում: Պատահական չէ, որ հնուց եկող ավանդությամբ հայ ժողովրդի բանահյուսության մեջ աշխատանքին ձևավորված երգերի մեծ մասը կազմել են գուրանին, վար ու ցանքին, բերհահավաքին նվիրված երգերը: Դյուցազնավեպում ժողովուրդը կյանքի իմաստը տեսնում է խաղաղ աշխատանքի

¹Սասունցի Դավիթ, 1939: Օրբելի Հ., 1956 էջ.7:

մեջ: Աստվարթյամբ է վերաբերվում թալանով, կողոպուտով ապրողների նկատմամբ: Արդար աշխատանքով, սեփական ֆրոնդով հաց վաստակելը ներկայանում է որպես սկզբունք, որպես միակ ընդունելի միջոց:

Հայկական էպոսում լայն տեղ է տրվում հնից ժառանգած և հայ ժողովրդի համար ավանդություն դարձած կյանքի երևույթներին, դարերի ընթացքում ձևավորված, նրան հարագատ դարձած, նրա կենցաղի մեջ մտած ազգային սովորությունն դարձած մարդկային հասկանիչներին: Դրանցից են ընտանիքի մեծի նկատմամբ խոր հարգանք ունենալը, նրան ենթարկվելը, անչափահաս ժառանգին հորեղբոր, մորեղբոր կողմից խնամելը, ապա նրա հովանավոր, խորհրդատու դառնալը, փորձով խմաստնացած մեծահասակ մարդկանց խորհուրդներին լսելը: Դավիթը ֆանիցս ականջալուր է լինում կորեկի արտի տեր պառավ հայ կնոջ խորհուրդներին և մշտապես հաջողության է հասնում: Նա երբ անխնա կոտորում էր Մըսրա Մելիքի գորգին, յոթ տղաների հետ կովի դաշտ բերված գլխաբաց արաբ ծերունին խնդրանքով դիմում է Դավթին և դադարեցնել է տալիս կոտորածը:

«Սասունցի Դավիթ» էպոսի առանձնահատկություններից մեկն էլ այն է, որ նրա հերոսները թեև մտնում են հանդես գալիս: Մյուս ժողովուրդների էպոսների հերոսները, որպես կանոն, գործով են կովի մեջ մտնում: Հայկական դյուցազնավեպում դավաճանությունն չենք տեսնում:² Պատմական անցյալում Հայաստանում առանձին նախարարների, իշխանների կողմից նման դեպքեր եղել են, բայց ֆանի որ դավաճանությունն ընդհանուր առմամբ անհարիր է հայ ժողովրդի ոգուն՝ էպոսում տեղ չի գտել: Տարբեր ժողովուրդների էպոսներում կինը հաճախ դավաճանի կամ դատապարտելի արարքների հեղինակ է հանդես գալիս: «Սասունցի Դավիթ» էպոսում, ընդհակառակն, կինը երևան է գալիս անձնագրի մարդասիրությամբ: Թագավորի դուստր Ծովինարը, տեսնելով, որ խալիֆի հարսնացու դառնալուն համաձայնություն չտալով երկիրն ավերվելու է, ժողովուրդը՝ կոտորվելու, գնում է ինքնագնաության: Հայ կինը էպոսի հերոսների նման ու նրանց կողքին հայրենասիրության, ժողովրդավարության վառ օրինակ է տալիս:

«Սասունցի Դավիթ» էպոսը ամբողջովին ժողովրդական է ոչ միայն ժողովրդի կենցաղը, վարքն ու բարքերն արտահայտելով, այլև նրա համար, որ կենսունակ ապրում է ժողովրդի բանավոր պատմության մեջ. էպոսը, ինչպես ճիշտ նկատել է Հ. Օրբելին, ժողովրդական է, ֆանի որ նրա հերոսների աշխարհայեցողությունը անխզելիորեն կապված է բուն ժողովրդի հետ: «Այս էպոսը ժողովրդական է, — գրում է Հ. Օրբելին, — ժողովրդական է ոչ միայն նրա համար, որ ապրում է ժողովրդական գանգվածների մեջ և պատմվում նրանց բերանով, ոչ միայն նրա համար, որ մինչև վերջին ժամանակներս, մինչև մեր օրերը, ապրում է ժողովրդի բանավոր պատմության մեջ, ոչ միայն նրա համար, որ նրա լեզուն բոլոր վարիանսներում ժողովրդական լեզու է, հին կամ նոր հայերեն գրական լեզվի կազմությանն ու բառապաշարին օտար: Էպոսը ժողովրդական է նախ և առաջ նրա

² Ղանալանյան Ա. «Սասունցի Դավիթ», Հայկական ժողովրդական էպոս, , Երևան, 1939, 383 էջ:

համար, որ նրա հերոսների ամբողջ աշխարհայեցողությունն անխզելիորեն կապված է բուն ժողովրդական ներքնախավերի հետ»³...

Հայկական էպոսի հերոսները դուրս են եկել ժողովրդի միջից և մշտապես կապված են մնացել նրա հետ: Նրանց բարբերը, սովորությունները հասարակ մարդկանց, ժողովրդի կենցաղն է: Ժողովրդի հետ սերտորեն առնչված, պարզ ու միամիտ, բայց մշտապես արդարամիտ լինելով՝ միաժամանակ դրսևորում են ազնվականին հատուկ արժանապատիվ կեցվածք: Դավիթը համաձայնվում է, որ հարվածելու իրավունքից առաջինը օգտվի Մըսրա Մելիքը, երեք զարկից հետո, երբ հերթը հասնում է Դավթին, կրծքով իրեն սնած կնոջ խնդրանքով առաջին զարկը նվիրում է նրան: Երկրորդ զարկը՝ Մելիքի ֆրոջը, որի ծնկներին էր մեծացել ինքը: Օգտվում է միայն վերջին զարկի իրավունքից: Հայ հերոսները արդարամիտ ու ազնիվ են իրենց բոլոր արարքներում: Դավիթը Մըսրա Մելիքի գործի վրա հանկարծակի չի հարձակվում, գգուցացնում է, որ նրանք պատրաստվեն կռվի⁴:

Ժողովրդական վիպերգությունները, ինչպես նշում է Հ. Թումանյանը, որքան էլ ազգային լինեն, համամարդկային շատ գծեր ունեն: Հայկական էպոսում բավականաչափ ցայտուն է արտահայտվել այդ հանգամանքը: Ազատության գաղափարը էպոսում սահման չի հանաչում, չի պարփակվում իր ժողովրդի շրջանակներով, այլ հնչում է որպես համընդհանուր գաղափար, դառնում սրբություն: Ահա դրա մեկ օրինակը. Դավիթը ֆանդում է հոր որսատեղի պարիսպները և ազատություն է տալիս անգամ որսի կենդանիներին:

Ժողովուրդների համերաշխության գաղափարը կարմիր թելի նման անցնում է ամբողջ դյուցազներգության միջով: Մըսրա Մելիքի սպանությունից հետո Դավիթը նրա գործին որևէ պահանջ չի առաջադրում, ոչ էլ հալածում է, այլ խղաղ կյանքով ապրելու հորդոր է անում: Ահա սա է հայոց դյուցազնավեպի, ասել է թե հայ ժողովրդի իդեալը:

Էպոսում չկա կրոնական անհանդուրժողականություն, կռիվը գնում է այլ դավանանք ունեցող օտարերկրացու դեմ: Թժնամու դեմ պայքարը գնում է ոչ թե դավանանքի, այլ նրա հարկային ծանր բեռը թորափելու, ազատ ապրելու համար: Կրոնական տարբեր դավանանքի նրևէ նշանակություն չի տրվում:

«Սասունցի Դավիթ» էպոսը օտար բռնակալության դեմ հայ ժողովրդի դարավոր պայքարը ներկայացնող էպիկական հուշարձան է, աշխարհի էպիկական ստեղծագործությունների շարքում լավագույն հուշարձաններից է: Լայն ընդգրկումով, կառուցվածքի ամբողջականությամբ, ժողովրդավարությամբ, ազգային ոգին համակողմանիորեն արտահայտելու հատկանիշներով առանձնանում է շատ ժողովուրդների դյուցազնավեպերից: Հայկական էպոսի նշանակալից հատկանիշները համամարդկային բնույթ ունեն, որոնք ձևավորվել, մշակվել են դարերի ընթացքում և բնորոշ են հայ ժողովրդին: Պատմության հոլովությունում օտարերկրյա հզոր ուժերը հաճախ ավերել են մեր երկիրը, ոչնչացրել պատմական հուշարձանները, հոգևոր և աշխարհիկ շինությունները, բայց չեն կարողացել ընկնել հայ ժողովրդի՝

³ Օրբելի - 1956, Հայկական հերոսական էպոսը, Երևան, 1956 17 էջ:

⁴ Տե՛ս Սասունցի Դավիթ, 1939: Օրբելի Զ., 1956 24 էջ:

ագատությունն ձգտող կենդանի ոգին: Սա է «Սասունցի Դավիթ» հերոսական էպոսի հիմնական գաղափարը, նրա էությունը⁵:

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԻԹ» ԷՊՈՍԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՄԱՆ ԸՆԴԳԻԿՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՆՐԱԿԻԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 1-9-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐՈՒՄ

«Սասունցի Դավիթ» էպոսի դարավոր պատմությունն ապացուցում է, թե ինչպես է բանահյուսական այդ գանձը դարեր ի վեր ոգևորել հայ ժողովրդին, ի՞նչպես նրա մտքի ու սրտի վրա և հասել նոր ժամանակներին, ու այսօր էլ իր գաղափարներով խիստ այժմեական է և հուզիչ:

Ժամանակակից տարրական դպրոցում առանձնահատուկ տեղ ունի հայկական ժողովրդական էպոսի դասավանդումը, որն սկսվում է Վ.Սարգսյանի և Ա. Տեր-Գրիգորյանի ու Ա. Քյուրբջյանի «Այբբենարանի» ուսուցման այբբենական շրջանից: Վ.Սարգսյանի «Այբբենարանում» առկա էրտերը, սովորելով և և Ս տառերը, պետք է կարողանան վերականգնել Սանասար անվանման բաց թողնված և և ը տառերը:⁶

Իսկ Ա.Տեր-Գրիգորյանի և Ա.Քյուրբջյանի «Այբբենարանում» Ն հնչյունը — տառի ուսուցման շրջանակում վանկախաղի միջոցով ծանոթանում են Սանասար ապա, Սանա սար հատուկ անուններին, բառախաղի միջոցով՝ Սուսան — Սասուն, ծանոթանում են Սասուն տեղանվանը, և ապա ուսումնասիրում մի հետաքրքրաշարժ շուտանելուկ՝ Սանասար՝, սաս՝ Սանա սար՝

Վ.Սարգսյանի «Մայրենի 1» — ում էպոսը դասավանդվում է «Մեր հայրենիքը Հայաստանն է» թեմայի

⁵ Օրբելի - 1956, Հայկական հերոսական էպոսը, Երևան, 1956:

⁶ Տեր-Գրիգորյան ԼԱ., Քյուրբջյան Ա.Ն. «Այբբենարան», Երևան, 2020, 124 էջ:

երջանակներում, որտեղ երեխաները ընտրվում են պատկերացում կազմում են պատկերների միջոցով, որոնք մեկնաբանված են մեկ նախադասությամբ: Ներկայացված է Սասունցի Դավթի և Մըսրա Մելիքի մենամարտը: Գործող անձինք մի քանիսն են, և որպեսզի երեխաներն ավելի պատկերավոր հասկանան, անհրաժեշտ է հասկանալ յուրաքանչյուրի տրամադրությունը: Նյութն ունի դաստիարակչական մեծ արժեք: Ուսումնասիրելուց հետո կարելի է համեմատականներ անցկացնել Դավթի և Մելիքի միջև վերլուծության միջոցով: Եվ կոնկրետ ավարտվում է Դավթի հաղթանակով, որը դաստիարակում է, որ կոնկրետ միտք բարին է հաղթում:

Ա.Տեր-Գրիգորյանի և Ա.Քյուրբջյանի «Մայրենի 2» դասագրքում էպոսը դասավանդվում է «Իմ անուշիկ Հայաստան» թեմայի շրջանակներում: Առաջին հատվածում պատկերվում է, թե ինչպիսին էր մեր ազգային հերոսը առաջնորդների տարիքում: Սկսվում է Դավթի կյանքը Սասունում:

Հետագայում Վ.Սարգսյանի «Մայրենի 2» դասագրքում էպոսը դասավանդվում է «Հայաստանը մեր հայրենիքն է» թեմայի շրջանակներում: Առաջին հատվածում կարդալով «Սասունցի Դավթի կոնկրետ Մըսրա Մելիքի դեմ» վերնագրով հատվածը, որտեղ Մըսրա Մելիքը ներկայացվում է որպես սարի չափ մի հսկա, որն ուներ անհամար գորբ, որի բազմությունը պատկերելու համար հեղինակները էպոսից ներկայացնում են գետի ջրերը խմելով ցամաքեցնելը:

Վ.Սարգսյանի «Մայրենի 3» դասագրքում «Սասունցի Դավթի» էպոսից հատված ընթերցում են «Հայրենիք, ես մի գարին եմ քո բազիլ» թեմայի շրջանակներում: 3-րդ դասարանի «Մայրենի» դասագրքում մեջբերված առաջին հատվածում ներկայացվում է գառնարած Դավթը, որ փախել էր բերել անտառի բուսեր կենդանիներին:⁷ Երկրորդ հատվածում առաջինները տեղեկանում են ժողովրդի վերաբերմունքին, նրանք Դավթին խեղճ են անվանում և խնայում Ձենով Օհանին մի ուրիշ գործի դեմ Դավթին: Դ.Դյուրջինյանի և Ն.Հեֆեյանի «Մայրենի 3» դասագրքում «Սասունցի Դավթի» էպոսից հատված ընթերցում են «Մեր հայրենիքի հերոս պաշտպանները» թեմայի շրջանակներում: Այստեղ ընդգրկված է Հովհաննես Թումանյանի «Սասունցի Դավթի» այն հատվածը, թե ինչպես է Դավթը իր Թուր Կեծակով մեջտեղից երկու կես անում Մելիքին: Մըսրա բանակը, այս ամենը տեսնելով, շատ է վախենում, որ Դավթը իրենց էլ Մելիքի ճակատագրին կարժանացնի, բայց ստացվում է անսպասելին:

3-րդ, 4-րդ դասարաններում առաջարկվում է շարունակել էպոսի ընթերցանությունը նաև ինֆորմացիոն ընթերցանության ժամերին՝ ձևավորելով ընթերցողական ինֆորմացիոնություն, որն ուսուցման առաջին աստիճանի վերջնական նպատակն է: Հայ ժողովրդական էպոսում հավաքական ժողովուրդն իր սիրելի հերոսին՝ Դավթին, դնում է ամենատարբեր կենսական իրավիճակներում և կերտում, հիքավի, անմոռաց կերպար:

Շարունակելով մեր հետազոտությունները՝ բացահայտեցինք, որ հաջորդ դասարաններում՝ 5-րդ, 6-րդ դասարանի մայրենի և 7-րդ, 8-րդ դասարանի գրականության դասագրքերում ընդհանրապես չեն անդրադարձել էպոսի թեմային, ցանկալի կլիներ, որ անդրադառնային. միջին դպրոցականների դաստիարակության հարցում դա մեծ ազդեցություն կունենա:

⁷ Սարգսյան Վ. Ա., Խաչատրյան Հ. և այլք, «Մայրենի 3», Երևան, 2020, 81 էջ:

9-րդ դասարանի գրականության դասագրքում առաջարկվում է շարունակել էպոսի ընթերցանությունը՝ մի ամբողջ թեմատիկ խմբով՝ <<Սասունցի Դավիթ>>: Այս թեմատիկ խմբի ուսումնասիրումը երեխաներին հաղորդակից կդարձնի էպոսում հայ ազգային և նյութական մշակութային դարավոր արժեքների փանաչմանը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

1. Էպոսի ուսումնասիրումը բացառիկ նշանակություն ունի սովորողներին հոգևոր և բարոյական, ազգային և համամարդկային արժեքներով դաստիարակելու գործում:

2. Դպրոցը պետք է օգտագործի իր դաստիարակչական ներուժը՝ սովորողների մեջ սերմանելով բարություն, ազնվություն, հեռաբախություն, հարգանք մարդու նկատմամբ և այլն:
3. Մեր իրականության մաս կազմող արժեքները՝ հոգևոր և նյութական, ամուր հեռաբաններ են, որոնք սովորողին, որ վաղվա ֆազաբացին է, օգնելու են պայքարելու կյանքի հարուցած խոչընդոտների դեմ, դիմակայելու ստեղծված վտրձություններին, հաղթահարելու անելանելի թվացող դժվարությունները:
4. Հայրենասիրական ստեղծագործությունների ուսումնասիրումը անհրաժեշտ գործընթաց է հայ դպրոցականի համար: Դրանց միջոցով նա ծանոթանում է ազգի մշակույթին, նրա անցած պատմական ուղուն, հայտնի հերոսներին: Ստեղծագործությունները ուղղակիորեն ազդում են սովորողների ներաշխարհի, հոգեբանության վրա, հարստացնում ու զարգացնում են նրանց արժեքային համակարգը, սովորեցնում սիրել հայրենիք և անհրաժեշտության պահին պայքարել նրա ազատության և անկախության համար:
5. Ցանկալի արդյունքի հասնելու համար ստեղծագործությունների ուսումնասիրումը պետք է իրականացվի հիշատակալի նկատմամբ մեթոդների միջոցով:
6. Երեխաների հետ աշխատելիս ուսուցչի գերխնդիրն է յուրաքանչյուրին սովորեցնել հանաչել ու սիրել հայրենիք՝ ուժերի հնարավորության չափով նպաստ բերելով նրա բարգավաճմանը:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աբեղյան Մ., Երկեր, Կ. Ա., Ե., 1966, 420 էջ:
2. Գյուլամիրյան Ջ., Արտագրությունների, թելադրությունների, փոխադրությունների, շարադրությունների ձևերի տարրական դպրոցի համար, Զանգակ հրատարակչություն, Երևան, 2019, 183 էջ:
3. Գյուրջինյան Դ., Հեֆեյան Ն., «Մայրենի 3», Երևան 2011, 160 էջ:
4. Գյուրջինյան Դ., Հեֆեյան Ն., «Մայրենի 4», Երևան 2012, 200 էջ:

5. Գյուրջինյան Դ., «Մատենիկ», ընթերցանության գիրք, Երևան, 2012, 305 էջ:
6. Թիրաբյան Ն.Հ., «Կամար» Գրականության և և գեղարուեստի անկախ պարբերաթերթ, Պեյուր, 2016, 84 էջ:
7. Զանվիլադյան Մ., - 1969, Թումանյանը և հայ ժողովրդական էպոսը, Երևան, 1969, 199 էջ:
8. Զանվիլադյան Մ., - Սասունցի Դավիթ, առաջաբանը՝ Ս. Հարությունյանի, Երևան 1981:
9. Ղանալանյան Ա. «Սասունցի Դավիթ», Հայկական ժողովրդական էպոս, , Երևան, 1939, 383 էջ:
 1. Սասունցի Դավիթ, 1939: Օրբելի Յ., 1956:
 2. Սարգսյան Վ. Ա. «Այբբենարան», Երևան, 2020, 157 էջ:
 3. Սարգսյան Վ. Ա. «Մայրենի 1», Երևան, 2020, 65 էջ :
 4. Սարգսյան Վ. Ա., Խաչատրյան Հ. և այլք, «Մայրենի 2», Երևան, 2020, 81:
 5. Սարգսյան Վ. Ա., Խաչատրյան Հ. և այլք, «Մայրենի 3», Երևան, 2020, 81 էջ:
 6. Սարգսյան Վ. Ա., Խաչատրյան Հ. և այլք, «Մայրենի 4», Երևան, 2019, 97 էջ:
 7. Տեր-Գրիգորյան ԼԱ., Քյուրբջյան Ա.Ն. «Այբբենարան», Երևան, 2020, 124 էջ:
 8. Տեր-Գրիգորյան Ա.Ա., Քյուրբջյան Ա.Ն. «Մայրենի 1», Երևան, 2020, 64 էջ:
 9. Տեր-Գրիգորյան Ա.Ա., Քյուրբջյան Ա.Ն. «Մայրենի 2», Երևան, 2020, 168 էջ :
 10. Տեր-Գրիգորյան Լ, Գաբուշյան Ա. «Կրօնի դասագիրք 3», Նոր Զուգա, 2013-2015, 64 էջ:
 11. Քյուրբջյան Ա., Տեր-Գրիգորյան Լ, Մ.Խերանյանի «Սասնա տուն» դյուցազնավեպի համառոտ վերադատում, Երևան, 2015, 135 էջ
 12. - Քյուրբջյան Լ, Տեր-Գրիգորյան Ա., հանաչեր երկիրը հո, Գիրք Գ, Ծաղկափայ հայկական հուշարձանների, Երևան, էդիթ Պրինտ, 2012, 120 էջ:
 13. Քյուրբջյան Ա., Տեր-Գրիգորյան Ա., հանաչեր երկիրը հո, Գիրք Ե, Ես իմ անուշ Հայաստանի, Երևան, էդիթ Պրինտ, 2012, 120 էջ:
 14. Օրբելի - 1956, Հայկական հերոսական էպոսը, Երևան, 1956:
 15. Քյուրբջյան Լ, Տեր-Գրիգորյան Ա., հանաչեր երկիրը հո, Գիրք Գ, Ծաղկափայ հայկական հուշարձանների,

Երևան, էդիթ Պրինտ, 2012, 120 էջ:

16. Քյուրթջյան Ա., Տեր-Գրիգորյան Ա., հանաչեր երկիրը քո, Գիրք Ե, Ես իմ անուշ Հայաստանի, Երևան, էդիթ Պրինտ, 2012, 120 էջ:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

Դասի պլան

Ամսաթիվ		
Դասարան	9-րդ	
Ուսուցիչ (ներ)	ԱՍՏՂԻԿ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ	
Առարկա	ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	
Թեման	«Սանառ ծուր» դյուցազներգությունը, «Սանասար և Բաղդասար. կոլի Բաղդասարի խալիֆի դեմ» (ձյուղ առաջին)	
Հիմնական հասկացություն	Հաղորդակցում Ստեղծարարություն	
Ենթահասկացություն	Բովանդակություն Դիրքորոշում և արժևորում Տեքստի հետազոտում	
Խաչվող կամ ընդհանրական հասկացություն	Պատմառ և հետևանք Անհատներ և հարաբերություններ Ժամանակ և տարածություն	
Միջառարկայական կապեր	Պատմություն, աշխարհագրություն	
Զեկավորվող կարողունակություն	Սովորել սովորելու Իֆնանանաչողական և սոցիալական հարաբերություններ Մշակութային	
Նպատակները	Առարկայական Զարգացնել էպոսի մասին գիտելիքները: Արժևորել էպոսը՝ որպես ժողովրդի համահավաք մտածողության արգասիք, ժողովրդի երազանքների մարմնավարում:	

	Ձևավորել արժեհամակարգ:	
Վերջնարդյունք(ներ)	<p>Կընկալեն նյութի հիմնական գաղափարը:</p> <p>Կարժևորեն էպսսը՝ որպես ժողովրդի համահավաք մտածողության արգասիք, ժողովրդի երազանքների մարմնավորում:</p> <p>Կամրապնդվի «Մեր էպսսը մենք ենք» գաղափարը: «Սասունցի Դավիթ» էպոսի ուսումնասիրման միջոցով սովորողների մոտ ձևավորել արժեքներ, որոնք կնպաստեն նրանց ազգային ինքնության ընկալմանն ու ձևավորմանը:</p> <p>Կձևավորվեն սոցիալական հմտություններ՝ համագործակցելու, իրար աջակցելու, միմյանց կարծիք հարգելու:</p>	
Անհրաժեշտ նյութեր	«Սասնա ծռեր» էպոսի բնագիրը, պատկերագրությունները, Երվանդ Քոչարի նկարը և Սասունցի Դավիթի արձանի պատկերը, համակարգիչ, էկրան:	
Կիրառվող մեթոդներ	Մտազրույց, խմբային հետազոտում	
Ժամանակ	<p>Հնրացքը</p> <p>45 րոպե</p>	
5 րոպե	<p>Խթանում</p> <p>Դասը սկսել մտազրույցի մեթոդով</p> <p>Ի՞նչ է դյուցազներգությունը:</p> <p>Ե՞րբ է ստեղծվել «Սասնա ծռերը» և ու՞մ կողմից:</p> <p>Ե՞րբ և ովքե՞ր են առաջինը գրի առել դյուցազներգությունը:</p>	

<p>25 րոպե</p>	<p>Իմաստավորում</p> <p>Այս փուլում կիրառել «Խմբային հետազոտություն» մեթոդը և դասարանը բաժանել չորս խմբի՝ «Սանասար և Բաղդասար», «Մեծ Միեր», «Սասունցի Դավիթ» «Փոքր Միեր»:</p> <p>Տալ հանձնարարություններ.</p> <p>«Սանասար և Բաղդասար» խմբին՝</p> <p>Աշխարհագրական n^o ր տարածքում է ստեղծվել էպոսը:</p> <p>Ի՞նչ է հասկանում համահավաք բնագիր ասելով:</p> <p>Ի՞նչ վերնագիր է ստացել համահավաք բնագիրը:</p> <p>Ովքե՞ր են այն ստեղծել :</p> <p>«Մեծ Միեր» խմբին՝</p> <p>Ինչպիսի՞ն են լինում դյուցազներգության հերոսները:</p> <p>Քանի՞ հյուղ ունի «Սասնա ծռեր» դյուցազներգությունը:</p> <p>Բնագրից օգտվելով՝ գտնել և թվարկել գլխավոր հերոսներին:</p> <p>«Սասունցի Դավիթ» խմբին՝ համառոտ պատմել «Սանասար և Բաղդասար» հյուղը:</p> <p>«Փոքր Միեր» խմբին՝</p> <p>Ի՞նչ դեր ունի ջրի պաշտամունքը դյուցազներգության մեջ:</p> <p>Ի՞նչ խորհրդանշաններ կան դյուցազներգության մեջ:</p> <p>Թվարկել երկրորդական հերոսներին:</p>	
<p>10 րոպե</p>	<p>Կռահատում:</p> <p>Ի՞նչ է էպոսը:</p> <p>Ի՞նչ է պատումը:</p> <p>Ի՞նչ են անվանում էպոսը պատմողին:</p> <p>«Սասունցի Դավիթ» խմբի անդամները ասացողնե՞ր են, թե՞ ոչ:</p> <p>Մեկ նախադասությամբ բնութագրել Գագիկ թագավորին, Բաղդասարին, խալիֆին, Ծովհնարին, Սանասարին, Բաղդասարին,</p> <p>Դեղձուն – Ծամին:</p>	

3 րոպե	Անդրադարձ, Ի՞նչ արեցինք, ինչն՞ է և ի՞նչ նոր բան իմացար: Ի՞նչը ֆեզ զարմացրեց:	
2 րոպե	Տնային կամ յուրացման աշխատանք: Բնութագրել առաջին հյուղի հերոսներին: Կարդալ էպոսի 2-րդ և 3-րդ հյուղերը, կազմել հարցեր:	